

Chociaż przemoc seksualna w konfliktach zbrojnych (CRSV) jest dziś powszechnie uznawana za poważne naruszenie prawa międzynarodowego, głosy samych ocalałych wciąż rzadko przebijają się do praktyki międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości. Trybunały i sądy międzynarodowe wprawdzie ścigają sprawców takich czynów, ale pozostaje kluczowe pytanie: czy prawo międzynarodowe rzeczywiście przynosi sprawiedliwość z perspektywy tych, którzy doświadczyli przemocy?

Do tej pory brakuje międzykulturowych badań psychologiczno-prawnych, które koncentrowałyby się na potrzebach osób ocalałych z przemocy seksualnej związanej z konfliktami zbrojnymi i analizowały, w jaki sposób prawo może na te potrzeby odpowiadać. Badania prowadzone na szczeblu krajowym, gdzie gwałt jest ścigany jako przestępstwo krajowe, wskazują jednak, że oczekiwania ocalałych wykraczają daleko poza samo ukaranie sprawców. W dotychczasowym podejściu zakładano, że jedyną właściwą reakcją na CRSV jest skazanie sprawców na karę więzienia oraz wypłata odszkodowań, często realizowana dopiero po długim czasie od zdarzenia. Jednak krajowe badania psychologiczne wskazują, że ukaranie sprawców nie jest tożsame z realnym wsparciem dla ofiar, które mają znacznie szersze i bardziej złożone potrzeby. Po dziś dzień nikt nie zapytał ocalałych, jaki rodzaj reakcji i pomocy byłby dla nich najbardziej odpowiedni. Wskazuje to na poważną lukę w podejściu wymiaru sprawiedliwości, który koncentruje się głównie na sankcjach karnych.

W odpowiedzi na ten problem niniejszy projekt koncentruje się na analizie i reformie międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości w obszarze przestępstw seksualnych popełnianych w trakcie konfliktów zbrojnych.

Temat ten zyskał szczególne znaczenie w świetle aktualnie prowadzonych konfliktów zbrojnych. Przykładowo od początku Rosyjskiej inwazji na Ukrainę pojawiły się liczne raporty dokumentujące systematyczne przypadki przemocy seksualnej, w tym gwałtów, popełnianych przez rosyjskie siły zbrojne na okupowanych terenach. Między 24 lutego 2022 a 31 sierpnia 2024 roku misja ONZ ds. praw człowieka w Ukrainie odnotowała 376 przypadków przemocy seksualnej związanej z konfliktem, a ukraińskie organy ścigania zarejestrowały 327 takich przypadków do jesieni 2024 roku. Podobne wzorce przemocy odnotowano w innych konfliktach zbrojnych – według raportu sekretarza generalnego ONZ za rok 2023 zanotowano 3 688 potwierdzonych przypadków CRSV.

Mając na uwadze skalę i charakter tych przestępstw, projekt ma na celu przeanalizowanie istniejącego systemu reakcji sądów i trybunałów międzynarodowych i krajowych na CRSV oraz zbadanie, na ile międzynarodowe prawo karne odpowiada na potrzeby ocalałych i realizuje cele wymiaru sprawiedliwości międzynarodowej.

W projekcie zostaną przeprowadzone badania obejmujące analizę literatury dotyczącej założeń międzynarodowego prawa karnego, analizę prawną obowiązujących norm i wydawanych wyroków, badania nad alternatywnymi formami reakcji oraz badania psychologiczne z udziałem ocalałych z CRSV. Spodziewane efekty projektu to opracowanie kompleksowego modelu wymiaru sprawiedliwości, który łączy aspekty karne z elementami naprawczymi, zidentyfikowanymi na podstawie przeprowadzonych badań. Mogą nimi być mediacje, oficjalne przeprosiny, działania pojednawcze, a także rekomendacje zmian w prawie i praktykach proceduralnych, które zwiększają dostęp ofiar do wsparcia i sprawiedliwości. Projekt ma na celu stworzenie bardziej humanistycznego i skutecznego systemu prawa karnego międzynarodowego, który nie tylko karze sprawców, ale również odpowiada na potrzeby osób doświadczonych przemocą seksualną w konfliktach zbrojnych, przyczyniając się do ich realnej ochrony i wsparcia. Wypracowane rozwiązania adresowane będą zarówno do sądów i trybunałów międzynarodowych, jak i do sądów krajowych rozpatrujących przestępstwa międzynarodowe, w ramach jurysdykcji uniwersalnej.